

algemeen vertrouwen genieten in de Kerk? En als morgen de jongste dag er is, zal het beter zijn, dat we heden ons talent in de aarde begraven, dan dat we er nog een dag winst mee doen?"

Zoals wel te begrijpen is, beleefde Gispén van deze uitspraken niet enkel vreugde. 't Regende klaag- en dreigbrieven in z'n brievenbus, en de verslagenheid over zijn „geestelijke inzinking" was groot. Maar Ds L. Lindeboom van Zaandam nam het voor hem op, en schreef in „De Christelijke Gereformeerde Kerk", 2e druk, 1875, blz. 42: „Ons Kerkgezag is weinig geschikt om de stichting te bevorderen. Wij erkennen 150 psalmen, en zingen er... nog geen 30. Voor een goed deel ligt dat aan de zangwijzen. Herziening daarvan zou geen weelde zijn. En de berijming — inderdaad, er zijn wel psalmen en verzen, welker berijming naar vorm en inhoud te wenschen overlaat. En — noch in de lijdensweken, noch op de Chr. feestdagen, noch bij het Avondmaal kan de Gemeente de waarheden des Nieuwen Testaments zingend belijden en er zich mede stichten. Hoe langer hoe meer wordt het ons duidelijk dat, even rechtmatig als de afkeer is van een groot deel der z.g. Evangelische gezangen en haar gedwongen invoering, de traditionele antipathie tegen „gezangen" bij velen in onze kerk ongeestelijk, tegen Gods Woord strijdende, en het geestelijk leven schadelijk is. Vooral nu br. Gispén in zijn „Ons Kerkbestuur" ook de onmisbaarheid van een bundel geestelijke liederen heeft betoogd, en daarover is hard gevallen, is het ons eene behoefte, ter wille van waarheid en broederlijke liefde en het belang der Kerk, hem openlijk onze instemming te betuigen. De artikelen, die in „De Bazuin" tegen Gispén's artikelen zijn geschreven, kunnen niet anders dan ieder die én waarheid én vrede bemint, bedroeven; zich zelven oordeelende zijn ze den waarlijk gemoedelijken en verstandigen leden een bewijs te meer, voor de met groote uitspraken afgekeurde zaak. Bij nadenken zullen die schrijvers zelven wel het ongepaste van zulk een behandeling eener gewichtige zaak erkennen; de liefde doet ons dat hopen. Is het nu nog niet, lang zal het toch niet meer kunnen duren, of de Synode zal over geestelijke liederen moeten handelen. Al waren het alleen maar de Zondagsscholen, die het noodig zullen maken. Waarom zullen wij niet door een goed bundeltje een minverkiezelijk allerlei voorkomen?"

Gispén zelf heugde de ondervonden bejegening na drie jaren nog zóó, dat hij er den 22sten Maart 1878 aan zijn vriend in Jeruzalem dit van vertelde: „Gij weet, mijn vriend! wat mij zelf wedervaren is, toen ik eens de stoutheid had van te beweren, dat het gebruik van Christelijke gezangen in de openbare samenkomst der gemeente, in beginsel niet ongereformeerd en in vele opzichten wenschelijk is. Als een gevallen morgenster zag men mij, in de tien provinciën des koninkrijks, van den kerkhemel in de diepte ter neer slingeren. Op sommige kansels werd tegen mij gewaarschuwd. Anderen wierpen mijn portret op het vuur. In het kerknieuws werd op mijn misdadig gezinspeeld. En die mij kenden en liefhadden zeiden: „och, Gispén meent het zoo kwaad niet, maar hij is tegenwoordig wat van zijn hart af". En toch weet ik, dat zeer vele predikanten en gemeenteleden dezelfde behoefte met mij gevoelen en hartelijk sympathiseren".

RULLMANN.

Predikant en zielkunde.

Dr A. F. Krull handelt in het Kerkblad der Herv. Rotterdamse gemeente over de vraag, of het niet goed zou zijn, dat de opleiding van den predikant meer dan tot nu toe plaats aan de zielkunde inruimde. We lezen o.m.:

Ik geloof, dat elke psychiater zal zeggen: de betekenis van de geestelijken voor de nog niet krankzinnigen kán enorm zijn. Wat komt ervan terecht! Toch is het zeker, dat elke predikant duizenden malen in psychisch-moeilijke momenten zal hebben te spreken en te handelen. Wat een gebrek aan inzicht en onbevoegd optreden. Heeft het Christendom niet heel terreinen braak laten liggen? Men weet nauwelijks hoe een normaal mensch functionneert, hoe men zelf is — en doet niettemin almaar aan zielszorg. De heele betekenis van ons werk kan in 25 jaren veranderen — niet doordat wij doktertje gaan spelen — maar wanneer wij menschen-kennis wetenschappelijk gingen beoefenen. Wij doopen kinderen — is dat geen verantwoordelijkheid voor een volgend geslacht voor God — wat weten wij van gezinsleiding en opvoeding? Wetenschappelijk niets — is er niets te weten? Elk, die den nood gaat zien, bemerkt het. Wij zegenen huwelijken in — en komen voor talloze moeilijkheden, maar ons inzicht is volkomen ongeschied. Wij worden toch geconsulteerd in moeilijke en critieke levensomstandigheden — de „verklonding" heeft in oude eeuwen begrepen, dat dáár een taak en mogelijkheden waren. Is de inhoud van het overgeleverde krachteloos geworden of weten wij het niet te hanteren? En dan de opleiding van anderen en de leiding

van allerlei pedagogisch werk — ongeschied gaat het, een improvisatie is het!

Er is voor mij, als ik zulke dingen lees, altijd één troost: dat n.l. de psychologen tot nu toe 'n heel klein beetje van de ziel weten, en dat men voortz 'n razend knap psycholoog kan zijn en toch zeer onverstandig omgaan met „zielen"; en omgekeerd.

Overigens bedoel ik met dergelijke opmerkingen niet te kort te doen aan de waarheid, die voor een deel in deze beschouwing uitdrukking vindt. Maar in het kader der predikantsopleiding zal de psychologie nooit meer kunnen worden dan een hulpvak, welks behandeling deels leentje-buur speelt bij de onzekere heeren-van-t-vak, en deels diegenen, die later toch wel goede menschenkenners worden zouden, bij voorbaat te helpen in hun zelfontplooiingsproces. Men overdrijve hier niet.

Ds Berkhoff en de „vaderen", thans van de Statenvertaling.

Reeds citeerden we Ds P. v. Dijk, die aantoonde, hoe het rampzalige geredeneer van Ds Berkhoff inzake de „klinkers" in strijd komt met de nuchtere opvatting van ter zake kundige „vaderen". Thans geeft Ds de Bondt in „Leidsche Kerkbode" een opmerking van gelijke strekking:

Het schrijven van Ds B. is roekeloos. Het was te voorzien, dat, toen Ds B. besloot zijn standpunt te gaan verdedigen, hier ongelukken zouden worden gemaakt.

Dit is geschied.

Maar nu is dit het droeve in de heele geschiedenis, dat Ds B. het voorstelt, dat hij met al zijn verwarringen, op het echt-reformatorische standpunt staat.

Wij „neo"-Gereformeerden, zijn afgeweken! Natuurlijk!

Maar Ds B. vertegenwoordigt het standpunt der vaderen!!

Een „medewerker" van het „Handelsblad" schreef in de rubriek „Kerknieuws" ook al, dat de methode van Prof. Aalders „onder Gereformeerden tot nog toe niet gebruikelijk" was.

Dat is totaal onjuist.

Gelukkig is het in „Het Handelsblad" gerechtigd.

Maar Ds B. geeft die suggestie.

Daarom schreven wij: „waarheid en droomen". Ds B. zoekt naar de waarheid. Dat willen wij wel van hem gelooven. Maar tot nog toe is hij aan het droomen.

Wij hopen, dat hij ook nog eens wakker wordt.

Hij roept in zijn blad uit:

Zal ons Gereformeerde volk deze aanranding van het heilig Bijbelwoord zwingend gedoogen?

Doeh „wij verzekeren ons van u betere dingen", zonen en dochteren der Reformatie!

Om nu te laten zien, dat Ds B. van het standpunt, dat de Reformatie heeft ingenomen, niet veel begrijpt, willen we hier alleen verwijzen naar een boekje van Prof. Dr A. Noordzij uit het jaar 1907. (Dat is dus al 25 jaar oud!)

Het boekje is getiteld: „Is een nieuwe vertaling van het Oude Testament noodig?"

Prof. Noordzij wijst er eerst op, dat alle oorspronkelijke geschriften van het O. T. verloren zijn gegaan.

Wij hebben alleen een ons overgeleverden tekst. Wij moeten hier en daar zoeken naar den oorspronkelijken tekst.

Om dien oorspronkelijken tekst te vinden, moet men wel eens afwijken van den ons overgeleverden tekst.

Prof. Noordzij toont nu met voorbeelden, die men vinden kan op de blz. 29—35, met de stukken aan, dat ook de Statenvertalers „herhaaldelijk tot het middel van tekstverbetering de toevlucht hebben genomen".

Op blz. 29 schrijft Prof. Noordzij:—

Maar ook deze vertalers hebben ervaren, dat het niet altijd mogelijk is bij den hebreuwschen tekst te blijven. Al waren zij afkeerig van het aanbrengen van wijziging in den tekst, ook zij zijn herhaaldelijk op plaatsen gestuit, waar tekstverandering noodzakelijk was. Soms bepaalde die verbetering zich tot het veranderen van klinkers, die, zooals bekend is, eerst na de vijfde eeuw onzer Christelijke jaartelling onder den hebreuwschen tekst, welke alleen uit medeklinkers bestaat, zijn aangebracht. Op andere plaatsen was het echter noodig een of meer medeklinkers te wijzigen.

Het zij mij geoorloofd hiervan eenige bewijzen bij te brengen, wat nog te meer wenschelijk schijnt, **wijf menigeen in den waan verkeert, als zouden deze vertalers zich altijd aan den hebreuwschen tekst gehouden hebben.**"

Ds B. schreef: Wij verklaren met nadruk, en hopen dit te motiveeren, dat deze handeling van Prof. Aalders met de Heilige Schrift ongeoorloofd is.

Volgens Ds B. hebben dus ook onze Statenvertalers zich schuldig gemaakt aan iets „ongoorloofs".

Wanneer wordt Ds B. nu wakker?

We hebben waarlijk ons Gereformeerde volk te lief, dan dat we zouden toelaten, dat Ds B. het wat op de mouw speldt.

We willen waarheid.

En geen droomfantasieën.

Tot zoover Ds de Bondt.

Wie op de hoogte is met... de kanttekeningen, weet trouwens, dat ook de z.g. „tekstcritiek" door de Statenvertalers beoefend en vermeld is.

Ds de Bondt komt op de kwestie terug in „Geref. Theol. Tijdschrift". Indien zijn copie voor ons populair orgaan geschikt is, hoop ik de lezers t.z.t. daaruit citaten te geven.

¹⁾ Door mij onderstreept. De B.

Nog eens: „Het Schild" over de kwestie-Ubbink.

Gaarne geef ik hier plaats aan onderstaand ingezonden stuk:

Geachte Redactie,

In Uw blad van 17 Februari 1933 trof ik onder „Persschouw" van de hand van Ds Schilder een critiek aan op mijn artikel over de kwestie-Ubbink in „Het Schild".

Tegen één der conclusies van Ds S. heb ik ernstig bezwaar.

Hij schrijft: „Men schaamt zich over het gemak, waarmee ook de Chr. pers leugens kan drukken en — laten staan, al zijn ze achterhaald".

Deze conclusie is op zijn minst voorbarig. Geldt in ieder geval niet ten opzichte van „Het Schild". — Toen ondergeteekende, via de Redactie van „H. S." een schrijven van Ds K. Schilder ontving, heeft hij zich gehaast enkele dingen in een artikel recht te zetten. Deze verbeteringen kunt U aantreffen in het a.s. April-nr. van ons tijdschrift, dat overigens verbaasd veel waardeering vindt onder Gereformeerde predikanten omdat... het zoo eerlijk is.

Ik hoop, dat „De Reformatie" mettertijd, bij wijze van eerherstel, die verbeteringen uit „Het Schild" zal overnemen.

U, geachte Redactie, zeg ik hartelijk dank voor de plaatsing van het ingezondene.

Amsterdam (O.), 25 Febr. 1933. J. LAMMERTSE L.

Het spijt me, dat de inzender blijkbaar te haastig gelezen heeft. Hij spreekt immers van „conclusies", ook daar, waar ik niets geconcludeerd heb. Ik heb het beschamende feit, dat óók de Chr. pers vaak onjuiste beweringen en beschuldigingen, ook al zijn ze achterhaald, kalm laat staan, niet geïllustreerd aan en bewezen („geconcludeerd") uit „Het Schild", doch dit feit geheel in 't algemeen geconstateerd, m. a. w. daaruit ten deele verklaard, hoe het mogelijk is, dat een Roomsche-Katholiek orgaan als „Het Schild" over de kwestie-Ubbink (gelijk over meer protestantsche aangelegenheden) dingen schrijft, die er geheel „naast" zijn. Ik had dus het oog op de vele bladen, die indertijd de vele, door mij in ons blad met de stukken aangetoonde onware beweringen van Dr Ubbink ¹⁾ gretig hebben overgenomen, en, hoewel met letterlijke citaten bewezen werd, dat Dr U. in zijn mededeeling van feiten herhaaldelijk de plank misloeg, toch maar de onware beschuldigingen lieten voortlopen. Die bladen hebben hun eersten christenplicht verzuimd. Wie voorlichten wil, moet de feiten niet verwringen, ook al wordt de „geschiedbeschrijving" van een hem sympathieken man als Dr Ubbink terechtgezot onder overlegging van citaten door een blad, dat hem niet aanstaat. De waarheid schuilt nooit weg achter kwesties van smaak.

Niet op „Het Schild", doch op zijn „bronnen" doelde ik dus allereerst.

Toch moet het blad zich niet vrijpleiten van alle schuld. Een Roomsche-Katholiek schrijver behoort zich er rekenschap van te geven, dat het voor hem buitengewoon moeilijk is, interne aangelegenheden van de Geref. Kerken te verstaan. Had het blad zich van die moeilijkheid goed doordrongen, dan zou het zich tot plicht gesteld hebben, van de over de kwestie-Ubbink verschenen literatuur behoorlijk kennis te nemen. Men kan het uitlegen als een pedanterie, maar zoo is het niet bedoeld, als ik doodnuchter meen, dat „Het Schild" daarbij ook kennis had behooren te nemen van wat „De Reformatie" heeft geschreven over Dr Ubbink's onbetrouwbare geschiedbeschrijving, met name inzake die punten, die de z.g. „verroomsching" van de Geref. Kerken raken.

Als ik wilde schrijven over biechtzaken der Roomsche Kerk, diende ik evenzoo de roomsche literatuur vooraf te bestudeeren.

„Eerherstel" kan ik dus niet beloven, wijl ik de eer van „Het Schild" niet heb geschonden. Maar overnemen zal ik het met plezier doen. Ik zal dan tevens goed er op letten, of „Het Schild" de gelegenheid heeft aangegrepen om door overname van wat ik in „De Reformatie" uit de officiële bronnen der Geref. Kerken letterlijk citeerde, zich in de geschiedbeschrijving uit te werken boven ettelijke dag- en weekbladen, ook boven Dr J. G. Ubbink zelf, die achterhaalde onjuistheden niet heeft erkend als onjuist. Deze zaak gaat „Het Schild" rechtstreeks aan, wijl ze de kwestie raakt, of inderdaad de Geref. Kerken het Schriftgezag laten rusten op het kerkgezag.

Prof. Visscher weer eens.

Onder den vrij liberaal-klinkenden, en voor een met het oog op eigen gereformeerde-bonds-kerkboden wat het „smalen" betreft, van weinig zelfkennis getuigenden titel: „de stichtelijke kerkboden", heeft de binnenkort in Leiden binnentekkende hoogleeraar Visscher een voor de Leidsche wetenschappelijke sfeer gelukkig niet typesrend artikelje geschreven over de anticritiek, die van Gereformeerde zijde op zijn critiek uitgebracht is. Daarin word ik vergeleken met een hollend paard, dat vanwege louter nervositeit de dingen scheef ziet. Het leuke van het geval is, dat ik ditzelfde den hoogleeraar in dit ééne geval (verder ging ik beleefdheidshalve niet) verweten heb; en dat de hoogleeraar in een voorgaand artikel het uit de volkslogica helaas overbekende argument gebezigd heeft: de Heeren (aldus stond het er) worden kwaad, springen op, dat

¹⁾ B.v. inzake het rapport-uitbouw belijdenis in verband met het gezag der Kerk en dat der Schrift.

is het bewijs, het bij het reconstitueren, niet, want de dit: toen ik („Bazuin"), h beweerde: ik wat niet bep de pen neeri met een luim van wat ik w dat ik nu v van verder t ik in „De B

De Geref van link allerlei bez aan het t tocht het t te lang ge Men kan o reageeren i koopte. Bo Geref. Ker telkens he

Eerger is spreken (gereformeerde kerk in ri Maar over vormde van de ver optreden) onze pers te bedenke Om te geklaagd Handelsbl artikel van Deze schr

Het i sommig Dit is l plan, aan tuigd, en verkeerd s macht behoorlijk dat dat t het ook g crete-bun val is? E God vers nonsens-s te brenge het voor gezang t En die d boven heeft doe wendij trekken. komen o in de B volk een zangen-z uitwendig deelen n Prof.

Laat Dezer noodig anders saam. maals te stel

Ook h er, geloe bekomt van derg ding o lijke a dool voo zoo iets Meynen (spreek ment als stelt, h maken v ont, di gelijke c de herk aan te te doen, van nie ker" (D gere om Al op de de ri kerk allaa Om z slechts schie bagatel allerlei en ver ander

Prof Za novit zijn, die e aan schij

trof ik onder
schilder een cri-
stie-Ubbink in

heb ik ernstig

er het gemak,
drukken en —

barig. Geldt in
let Schild" —
e van „H. S.“
ving, heeft hij
artikel recht te
streffen in het
overigens vor-
Gereformeerde
ik is.

rtijd, bij wijze
let Schild" zal

dank voor de

MMERTSE ia

te haastig ge-

conclusies".

sh. Ik heb het

vaak onjuiste

ijn ze achter-

aan en bewe-

doch dit feit

erd, m. a. w.

ogelijk is, dat

Schild" over

stantsche aan-

l „naast" zijn.

ie indertijd de

a aangetoonde

g hebben over-

n bewezen

eiten herhaal-

ware beschul-

ppen" doelde

an alle schuld.

zich er reken-

buitengewoon

le Geref. Ker-

e moeilijkheid

plicht gesteld

rschenen lite-

an het uitleg-

niet bedoeld,

" daarbij ook

e Reformatie"

rouwbare ge-

anten, die de

in raken.

der Roomsche

ratuur vooraf

wij ik de eer

ar overnemen

ns goed er op

a aangegopen

formatie" uit

terlijk citeer-

werken boven

J. G. Ubbink

heeft erkend

rechtstreeks

iad de Geref.

et kerkgezag.

er weer eens.

voor een met

rkboden wat

nis getuigen-

en", heeft de

hoogleeraar

ppelijke steer

even over de

p zijn critiek

met een hol-

is het bewijs, dat ik, Prof. Dr H. Visscher, Leidensis, het bij het rechte eind had. Ik zou dus nu ook moeten constateeren, dat ik gelijk gehad had. Maar ik doe dat niet, want deze logica is heel geen logica. Ik zeg alleen dit: toen ik Prof. Visscher van „hollen" beschuldigde („Bazuin"), heb ik precies verteld, WAAROM ik dat beweerde; ik heb stuk voor stuk zijn zinnen ontleed, wat niet bepaald zede der hollenden is, en heb toen de pen neergelegd. Prof. V. evenwel vergenoegt zich met een luimig woorde, waaraan echter elke analyse van wat ik schreef, ontbreekt. Hij hield mij ten goede, dat ik nu voorts mijn schouders ophaal, en inplaats van verder te gaan, nu hier maar eens doorgeef, wat ik in „De Bazuin" schreef:

De Gereformeerde Kerken krijgen telkens in de pers van links en rechts artikelen tegen zich, die met allerlei bezwaren komen. Den een — ik herinner hier aan het woord uit de dagen van Ds Netelenbos — tocht het er te erg, den ander blijven de ramen veel te lang gesloten, en waait er nooit eens een windje. Men kan op die klachten reeds om deze reden kwalijk reageren zonder zich te verwonderen over haar goedkoopte. Bovendien is dit voortdurend klagen over de Geref. Kerken een vrij eenlonig bedrijf, want het is telkens hetzelfde liedje, dat gezongen wordt.

Ergers is evenwel, dat men zoo gemakkelijk k w a a d spreken durft. Dit laatste woord is niet te erg. De Gereformeerde kerken hebben tegen de Hervormde kerkinrichting bezwaar, en zeggen dat ronduit. Maar over het al-of-niet-voor-God leven der Hervormde menschen, of over de zedelijke waarde van de verborgen drijfveeren in het optreden (of niet-optreden) van Hervormde predikanten spreekt men in onze pers niet. Want men is bij ons zoo fatsoenlijk, te bedenken, dat men daarvan niets weet.

Om te dien zien, hoe lichtvaardig toch eigenlijk geklaagd wordt, willen we eens aan een door „Het Handelsblad" uit het „Geref. Weekblad" overgenomen artikel van Prof. Dr H. Visscher, onze aandacht geven. Deze schrijft:

Het is bekend, dat men in de „Geref. kerken" in sommige kringen smachtend uitziet naar gezangen.

Dit is het eerste typeerende foutje. Prof. V. is van plan, aan te klagen, is van zijn gelijk te voren overtuid, en zet — natuurlijk onbewust — het vraagstuk verkeerd op. Er zijn er bij ons maar heel weinig, die smachten naar gezangen. Als Prof. Visscher zich behoort op de hoogte gesteld had, zou hij weten, dat dat ook herhaaldelijk publiek gezegd is, en dat het ook geldt van publieke voorstanders van het concrete-bundeltje. Maar weet Prof. V., wat wel het geval is? En zijn er heel wat, die het niet langer voor God verantwoord achten, de goede gemeente met nonsens-argumenten in een sfeer van onwezenlijkheid te brengen of te houden, en haar te verzekeren, dat het voor den levenden God een gruwelijk kwaad is, een gezang te zingen, dat niet in den psalmbundel staat. En die dus, als het leven zelf — en niet een van boven af opgelegd besluit — zulke liederen heeft doen opkomen, tegen onjuiste — op veruitwendiging rustende — looze argumentatie te velde trekken. Ze smachten niet naar gezangen, maar komen op tegen een veruitwendiging als in de Herv. Kerk gebruikelijk is, waar het volk een predikant beoordeelt naar zijn al-of-niet-gezangen-zingen, en waar de predikanten aan die veruitwendiging tegemoetkomen, door zich in te laten deelen naar het aantal gezangen: 0, 1, 2, 3....

Prof. V. vervolgt:

Laat mij er bij zeggen: niet alleen naar gezangen. Deze dagen kon men lezen, dat er weer knielbankjes noodig zijn om in de kerken knielend te bidden of anders staande te bidden, mannen en vrouwen te saam. Ook heeft men er liefhebberij in, het Avondmaalszilver uitgesteld voor de oogen der gemeente te stellen.

Ook hier weer dezelfde generaliseering, want er zijn er, geloof ik, maar heel weinigen, die werkelijk zich bekommeren over deze dingen; als men het bepleiten van dergelijke „noviteiten" als teken van veruitwendiging opvat, dan is dat feitelijk een persoonlijke aanklacht, gericht tegen wie met zulk een pleidooi voor den dag komen. Want onder het volk leeft zoo iets niet. M.a.w., dan is volgens Prof. V. De Meynen veruitwendigd (knielen), en Prof. Groesbeide (sprekkoren), en de architect, die Woord en sacrament als een eenheid wil laten zien, en daarom voorstelt, het avondmaalgerei precies even zichtbaar te maken als de Bijbel met verguld-op-anse, of het doopvont, die beide óók zichtbaar zijn. Tegen dergelijke dingen zoo op te treden, en daar, zonder naar de herkomst te vragen, dergelijke „consequenties" aan te verbinden, als hieronder Prof. V. zal blijken te doen, dat is evenzeer een onverantwoord opblazen van nietigheden, als onderstaand fraais uit „De Waker" (Docent Van der Schuit, redacteur, bliktens vroegere ondertekening, van „Uit de Pers"):

Als men nu nog een stapje verder gaat, en brood op de schalen en wijn in de bekken, dan is men in de richting van het verderf, dat in de Roomsche kerk insloep, toen men van avondmaalstafel tot altaar, en van altaar tot hostie is gekomen.

Om zulke nonsens zou men in andere verhoudingen slechts kunnen lachen. Heel een dogmengeschiedenis wordt hier zoo maar even als een bagatel op zij geschoven. Alleen maar, om — onder allerlei schijnbare liegigheid — te kunnen „verbijten en vereten". De dingen bij hun naam noemen, is een ander ding.

Prof. V. vervolgt:

Zoo kan men allerlei dergelijke begeerten naar noviteiten in de „Geref. Kerken" bespeuren. Het zijn, wel beschouwd, voor het meerendeel dingen, die op de buitenzijde liggen, vormelijkheden, waaraan men in die kringen behoefte heeft, althans schijnt te hebben.

We hebben dus hier de conclusie van het eerste, refereerende deel van Prof. V.'s „rapport". Maar het woord „vormelijkheden" is als een vooruitgrijpen op de kritiek, die vóór de kennismaking van de verschijnselen het Hervormde hart van Prof. V. reeds had geoccupeerd, en die dit hart er toe bracht, zijn anders zoo geleerde hoofd te verleiden, om onprofessuraal te doen. Hans Leisegang, die een dik boek schreef over „Denk-formen" zou hier, alleen reeds in verband met dat: „vormelijkheden" een aantal pagina's kunnen volschrijven over de „denk-vormen" van Prof. Dr H. Visscher, voor dezen keer, wel te verstaan. Want dat woord „vormelijkheden" is logisch niet verantwoord. Gezangen zingen, 0, 1, 2, 3, naar vast partij-recept, dat zijn vormelijkheden (gelijk ze in de kringen van Dr Visscher voorkomen, bij ons niet, al komen ze misschien, in navolging van de Herv. vormelijkheden, van Prof. Visscher op ons overwaaien straks). Maar gezangen zingen, als men dat begeert als spontane beantwoording van het in de preek gehoorde, dat zijn vormen, stijl-vormen. Er kunnen pas later „vormelijkheden" van komen. Knielen-willen, dat kan een „vorm" zijn; of het „vormelijkheid" wordt, hangt van andere dingen af. Het is „vormelijkheid", als men van al-of-niet-knielen een nieuwe kerkgroepering maakt, of... suggereert, zoo als docent Kersten doet, en docent Van der Schuit, en Prof. Visscher. Met dien wensch van architecten (of liturgen) inzake het ten toon stellen van de sacramentsteekenen staat het niet zoo. Men kan er tegen toornen, maar dat is even dwaas, als een Handelsblad-kolom te vullen met een zwaar, anti-„vormelijk", protest tegen het dames-comité, dat b.v. de nieuwe Herv. Kerk in Veenendaal opsierde, laat ons zeggen met een fluweelen doekje, waarmee de symbolische plaats van den Bijbel op den preekstoel in de kerkarchitectuur geaccentueerd werd.

Nadat dan zoo prof. Visscher het refereerend deel zijns artikels heeft besloten met een zijn denkgang typeerend petitio principii, komt het kritisch gedeelte des artikels. Het vangt aldus aan:

Op zichzelf beschouwd is het verschijnsel dat daar alles druk is over formaliteiten, reeds een veeg teken.

„Op zichzelf beschouwd", ja, maar dat is nu juist het ongeluk, en het onwetenschappelijke. Deze dingen zijn nooit op zichzelf te beschouwen. Water achter licht, is nog een open vraag; en daar heeft prof. V. bij gebrek aan bewijs, nog niets over gezegd, alleen maar wat gesuggereerd (datgene n.l., wat straks zijn z.g. „conclusie" zal wezen. Let ook nu weer op de overdrijving: „alles", „druk", en op het tendentieuze, maar illegitieme: „formaliteiten". Men kon op dezelfde manier mevrouw Visscher een hol verwijt hebben gemaakt, toen zij, pas in de pastorie, haar huis tot in onderdeelen, wilde verzorgen in eigen „vormen". Maar dat ware even onbehoorlijk geweest, als hier het smalen op „vormelijkheden" het is. Eenmaal zoo ver, kan evenwel de pen van den hoogleeraar vroolijk verder huppelen. Men leze:

Het bewijs, dat het met het geestelijk leven zeer dor is gesteld. De dienst des Woords kan de zielsbehoefte niet meer vervullen. Dit komt niet daarom, dat het Woord des Heeren niet genoegzaam is om den honger te stillen, maar dat de prediking des Woords niet meer de levende prediking is.

Het „bewijs", staat er. Als een student bij den hoogleeraar Visscher op die luchtige manier een „bewijs" voor een of andere these in elkaar zou draaien, zou de jonge man binnen enkele minuten de studeerkamer uitgewerkt zijn. Maar hier vergeet de hoogleeraar zichzelf, en zijn logica; hij „laat zich gaan". Op zijn paardje rijdt hij verder:

Van een beleven der schriftuurlijke waarheid hoort men er niet. Het is alles vormelijk, objectief geworden.

De eerste zin bewijst, dat prof. Visscher weinig van ons hoort. De tweede zin, dat hij zondigt tegen het negende gebod. Heeft hij ooit één Gereformeerde Kerk door huisbezoek leeren kennen? Wij huppelen verder:

De op de spits gedreven verbondsleer, de vormelijke aanneming der beloften Gods, de slappe wetprediking, de verzwakking van de leer der verkiezing en werking des Heiligen Geestes, het gebrek aan waarlijk ontdekkende prediking en zoovele andere teekenen, die op een ingezonken kerkelijk leven wijzen, zij tonen, dat er geen zondekennis is, dat er niet meer geleefd wordt uit de verkiezing Gods en het gevoelsleven op ethische manier het gezag van Gods Woord vervangt.

Op de spits gedreven verbondsleer? Ik zie eerder symptomen van een te weinig erkennen der verbondsleer, al komt er onder de jongere kandidaten verbetering, en bij velen hunner een bewust en hartgrondig afgrijzen van wat enkele togen farizeïsme „profeeterende" kandidaten in den vlak-vóór-Assen-tijd dorsten vertreden van werk Gods, dat zij nog nooit hadden gezien van nabij. Vormelijke aanneming van Gods beloften? Bij mijn huisbezoek heb ik wel het tegendeel ontdekt, een vormelijk niet-durven-aanname. Maar dit, wat hier staat? Slappe wetprediking? Hoe weet de bewoner van Huis ter Heide dat? Hij fantaseert. Gelijk heel dat volgende requisitoir uit een kwaaddenkend fantaseerend brein ontsproten is.

Het lust mij niet, verder te gaan. Moet ik voor zulk schrijven een verklaring zoeken? Ik zie daar kans toe. Maar ik wacht me er voor, die „verklaring" te geven: ik liep gevaar, in de hier bedreven zonde van prof. Visscher te vallen; kwaad spreken. Wij gereformeerden hebben vele gebreken. Maar deze menschen kennen ons niet.

Het Chr. Persbureau heeft aan de luim-ontladingen van Prof. Visscher in zijn pers-nieuws plaats ingeruimd;

alsof het kerknieuws was. Misschien ware het, tot controleering van Prof. Visschers eigen al-of-niet-hollende pen, beter geweest, uit de argumenten, die mijnerzijds of door anderen tegen Prof. Visscher gegeven zijn, te citeren; ik beweer niet, dat de mijne gewichtig genoeg zijn voor het kerknieuws, maar beweer wel, dat argumenten toch altijd eerder voor het „voorlichten" der menschen betekenis hebben, dan luimige personen beoordeelende ontboezemingen zonder argumenten. Kerkgeschiedenis is, geloofd zij God, nog niet zielsgeschiedenis, al maken velen, ook de Leidsche hoogleeraar, er graag eerder ziels-, dan woord-geschiedenis van.

K. S.

BOEKBESPREKING

Gaan wij naar den afgrond?, door M. J. Leendertse, Hoofd eener school, Redacteur van „De Hoofddact".

Van Gorcum & Comp., N.V. — Assen.

In de geschriften-reeks „Vragen-van-nu" verscheen bovenstaand geschrift. Het draagt als ondertitel „Redding der wereld alleen nog mogelijk door algemeene offerbereidheid". Het geschrift telt 24 bladzijden, is vlot geschreven. Als een krachtig pleidooi voor het gemeenschappelijk dragen van de crisistlasten, verdient deze brochure onze aandacht. De schrijver behandelt het vraagstuk in de eerste 10 bladzijden in algemeenen, internationalen zin, om in de daarop volgende bladzijden een toepassing op onze eigen volkshuishouding te bespreken.

Het gevaar van elke brochure kleefte natuurlijk ook aan dit geschrift. Bij de bespreking moeten dus wel in het oog worden gehouden de eischen, welke de heperkte omvang van een brochure steeds moet stellen. Hierdoor is te verklaren, dat de schrijver verschillende vraagstukken slechts even aanstipt, zonder daarop dieper in te gaan. Zoo op blz. 10, waar hij (nog in het internationale verband) o.m. dit zegt: „Voor die taak moet dan maar de wedstrijd in bewapening tijdelijk worden stopgezet".

De vraag, hoe daartoe te geraken, wordt niet beantwoord.

Schrijver beveelt voor ons land een 6-tal middelen aan. De lezing van die bladzijden zal op een enkele plaats volle instemming, op een ander deel weer tegenspraak opwekken. Er is onderling tegenspraak tusschen het 4e middel (verlaging van tractementen) en hetgeen bij het 6e middel (een nationale crisissbelasting) wordt gezegd. Bij dit laatste wordt (op blz. 22) gewag gemaakt van hetgeen in België is geschied. Geprezen wordt die regering, omdat ze een crisissbelasting invoerde en niet den weg inging van o.a. „vermindering van alle inkomsten der staatsambtenaren". Vlak daaronder wordt dan gezegd, dat de Regering dit alles van de hand wees, omdat ze „wenscht niet te breken, maar uitsluitend te bouwen". Bij den krachtigen aandrang van den schrijver om tot verlaging van tractementen te komen, doet blz. 22 eenigszins vreemd aan.

Een vraagteekening zal de lezer ook zetten bij de uitspraak op blz. 23, dat een crisissbelasting, als in België, „slechts voor één keer toegepast" wordt. Wij gelooven eerder, dat er bitter weinig te voorzegen valt van al zulke dingen.

Jammer is, dat op blz. 21, cursief gedrukt, de schrijver een generaliseerende uitspraak doet over de Tweede Kamer, die eigen salarissen „onaangetast laat", zonder daarbij te vermelden, dat er vele Kamerleden zijn, die vrijwillig van een deel van hun „salaris" afstand doen.

De vlotte schrijffranta van den heer L. en zijn streven om zich op krachtige wijze uit te spreken (wat o.m. reeds uit den titel blijkt), brengt hem ook tot het gebruik van adjectieven, welke te betreuen zijn. Op blz. 7 spreekt hij van een „dierlijke" wraakzucht bij hen, die de vredesverdragen dicteerden; op blz. 16 noemt hij de afsluiting van de Zuiderzee een „onbedachtzame dwaasheid". Ook zij, die meenen, dat wraakzucht misschien wel bij de vredesverdragen invloed gehad heeft, zullen toch even er tegen op zien om de menschen, die daaraan deelnamen, zoo te degraderen als hier geschiedt. Zoo is het ook niet juist om, ook al laten wij nu voor een oogenblik staan, dat de schrijver de afsluiting der Zuiderzee, van zijn standpunt uit, een dwaasheid noemt, daarbij van een onbedachtzaamheid te spreken. De eerbied-betuiging, welke de schrijver zelf in onderscheidene plaatsen van zijn brochure doet aan het adres van een der mannen, die ook een warm voorstander van die afsluiting is en daarvoor argumenten heeft aangevoerd, en voorts in het algemeen de overweging, dat onder die voorstanders vele van de meest bekwaame Nederlanders zijn, had hem het woord onbedachtzaam in de pen moeten doen houden.

De lezing van het geschrift van den heer Leendertse kan zijn nut hebben, omdat het de overtuiging van het algemeene offer ons zal kunnen geven of bij ons versterken. En uit deze overweging wil ik daarom die lezing aanbevelen.

A. SCHILDER.

's-Gr. 27 Februari 1933.

Mark Ashton, De vrouw van Pilatus.
Uitg. Mij E. J. Bosch, Amsterdam.

De vrouw van Pilatus heette (zegt men) Claudia. In dit boek vertelt Mark Ashton, dat Pilatus te Athene de dochter van Lysander ontmoette en met haar huwde; daar men in Palestina (waarheen hij op weg was) wist, dat hij met Claudia gehuwd was, liet hij de dochter van Lysander, Euphrosyne genaamd, als Claudia doorgaan! Het einde van dit ongelukkig huwelijk is, dat „Claudia" wegliep, en in Egypte priesteres wordt. Na vele avonturen gaat zij vandaar naar Pilatus terug, die, in ongenade gevallen, doodziek is en sterft. Dan is de reis naar Brittanje, waar zij haar verloofde ontmoet, aan wien zij te Athene haar hart had gegeven. Weer